

Джерела та література

1. Дзюба І. М. Інтернаціоналізм чи русифікація? Київ: Києво-Могил. акад., 2005. 336 с.
2. Лук'яненко Л. Г. Не дам загинуть Україні! Київ: Софія, 1994. 512 с.
3. Тихий В. Мова як доля. *На перехресті думок* / упоряд. Л. Р. Огнева. Донецьк, 2013. С. 9–20.
4. Тихий О. І., Романюк В. Історична доля України. Спроба узагальнення: лист українських політв'язнів. Історична доля України. URL: <https://olexa.org.ua/tvory/tvor02.htm>
5. Тихий О. І. Думки про рідний Донецький край. *На перехресті думок* / упоряд. Л. Р. Огнева. Донецьк, 2013. С. 166–184.
6. Тихий О. І. Роздуми про українську мову та культуру в Донецькій області. *Роздуми: збірник статей, документів, спогадів* / упоряд. О. Зінкевич. Балтимор–Торонто: Смолокип, 1982. С. 9–26.

Кратюк Анастасія

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБИСТІТЬ ТА МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ АЙШЕ СЕЙТМУРАТОВОЇ В ЕМІГРАЦІЇ

Ключові слова: *Айше Сейтмуратова, кримські татари, міжнародна діяльність, еміграція.*

Keywords: *Ayshe Seitmuratova, Crimean Tatars, international activity, emigration.*

В умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації та окупації Криму у суспільстві збільшився запит на вивчення та осмислення історії кримськотатарського народу як частини історії України. Події травня 1944 р., коли комуністична влада провела операцію з депортації кримських татар із Кримського півострова до Центральної Азії, ознаменували подальшу боротьбу цього народу. Так, у 1956–1964 рр. відбулося становлення кримськотатарського руху за повернення до історичної батьківщини. І якщо спочатку представники руху, які належали до старшого покоління, ще намагалися діяти лояльно до радянської влади, то молодь виявляла радикальніші погляди та йшла на критику дій СРСР. У 1960-х роках у кримськотатарському русі з'явилася низка постатей, які відіграли важливу роль у боротьбі за права свого народу, однією з яких була Айше Сейтмуратова.

Мета доповіді – детальний розгляд міжнародної діяльності Айше Сейтмуратової та її внеску у боротьбу за права кримськотатарського народу.

Кримські татари були позбавлені можливості навчатися рідною мовою та поширювати її, до того ж знищенню піддавалися кладовища і пам'ятні для кримських татар місця [4, 240]. Історикиня за освітою, Айше Сейтмуратова вивчала та аналізувала минуле свого народу й чітко усвідомлювала, що за його депортацією та подальшими стражданнями стояв радянський режим. «Мама нас спасла. Мы должны быть благодарны нашим матерям, которые сами не ели, но сохранили жизнь детям. Если бы Тихий океан был чернильницей, то его бы не хватило, чтобы описать трагедию нашего народа», – згадувала Айше-ханум [1].

За власні переконання та діяльність члени руху зазнавали переслідувань та ув'язнень [3, 334]. Айше відбувала термін у таборях Барашево і Явас, була звільнена 1974 р., проте через 4 роки над жінкою знов нависла загроза ув'язнення. Після еміграції до США в 1979 р., Айше Сейтмуратова розпочала активну діяль-

ність на міжнародній арені. Вона працювала репортеркою та виступала захисницею прав кримськотатарського народу у західному світі, взаємодіяла з політичними діячами, намагаючись вплинути на долю політв'язнів у СРСР.

Айше Сейтмуратова була членом міжнародних організацій «Міжнародна амністія», «Міжнародна ліга з прав людини», «Американська гельсінська група» та «Центр за демократію в СРСР» у Нью-Йорку. Також ініціювала створення комітетів на захист Мустафи Джемілева у 12 країнах світу й активно боролася за звільнення лідерів кримсько-татарського народу Юрія Османова, Решата Аблаєва, Синавера Кадирова з ув'язнення [2, 98].

Айше Сейтмуратова не тільки виступала на Міжнародних ісламських конференціях у Лондоні та Куала-Лумпурі, але також зустрічалася з Президентами США Рональдом Рейганом та Туреччини Тургуттом Озалом, представниками парламентів країн світу. Брала участь у обговоренні питань щодо порушення прав свого народу. Їй знадобилося докласти чимало зусиль, щоб змусити радянську владу звільнити Мустафу Джемілева, та все ж це сталося за рішенням Михайла Горбачова: спочатку було звільнено Андрія Сахарова, а наступним Мустафу Джемілева. Цьому сприяло поширення Айше Сейтмуратовою звернення про необхідність захисту кримськотатарського дисидента серед міністрів країн-учасниць Віденської конференції 1986 р.

У 1990 р. Айше Сейтмуратова висловила ідею створення журналу «Ватан» («Вітчизна»), вона особисто фінансувала його випуск. Айше не зупинилася на цьому – вона збирала кошти серед кримських татар, які проживали в Нью-Йорку, для підтримки розвитку суспільства. Цей журнал та подальший вихід енциклопедії стали важливим інструментом для збереження їхньої історії, культури та мови.

Внесок Айше Сейтмуратової у боротьбу за права кримськотатарського народу залишається значимим і сьогодні, підтверджуючи не тільки важливість такої боротьби, але й її довгостроковий вплив. Її міжнародна діяльність в еміграції, спрямована на привернення уваги світової громадськості до проблем Криму та кримськотатарського народу, мала велике значення для формування світової думки Заходу щодо цієї проблеми.

Завдяки своїй міжнародній діяльності Айше Сейтмуратова змогла залучити увагу до проблем Криму та кримськотатарського народу в різних країнах світу, а також знайти співробітників та підтримку у своїй боротьбі. Отже, Айше Сейтмуратова – це приклад того, як особистість може зробити великий внесок у боротьбу за права національної меншини та привернути увагу світової спільноти до необхідності міжнародної підтримки.

Джерела та література

1. У мікрофона Айше Сейтмуратова. *Говорит Радио Свобода*. 08.03.2021. URL: <https://ru.krym.com/a/ayshe-seimeratova-radio-svoboda-krym/29764246.html>
2. Роль Айше Сейтмуратовой в движении солидарности крымскотатарской диаспоры США за возвращение соотечественников на историческую родину – Крым. *Культура народов Причерноморья*. 2008. № 144. С. 96–99.
3. Ніколасць К. М. Рух кримськотатарського народу за повернення на історичну батьківщину у 60–80-х рр. ХХ ст.: історіографія. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. 2012. Вип. 20. С. 337–341.

Войтенко Юрій

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ОСОБИСТІТЬ Л. КРАВЧУКА У ДЕРЖАВОТВОРЕННІ УКРАЇНИ

Ключові слова: незалежність, держава, Президент, парламент.

Keywords: independence, state, President, parliament.

Важко переоцінити роль особистості того чи іншого державного діяча у процесі державотворення, адже для повноти розуміння ролі особистості в історичному контексті потрібно враховувати багато факторів, до яких можна віднести: обставини (внутрішньополітичні та міжнародні), у яких існує країна; спадок у вигляді економічних, політичних, правових безпекових та інших параметрів, який залишився після діяльності попередників тощо.

Одним із головних факторів успішності того чи іншого державного діяча є його особистісні риси характеру, темпераменту, досвідченості, освіти, життєвих здобутків та прорахунків тощо.

Тобто можна зазначити, що для будь-якого державного діяча, особливо найвищого рівня влади, мають значення і внутрішні (суб'єктивні), і зовнішні (об'єктивні) фактори. Якщо зовнішні фактори з тих чи інших причин є успадкованими від попередників, то внутрішні і є самою суттю цього управлінця на різних посадах, особливо якщо це найвищий рівень – Президент.

У цьому контексті досвід і знання для здійснення конституційних повноважень главою держави має неабияке значення. Невипадково більшість Президентів в Україні були спочатку керівниками підприємств, відділів тощо (як державної, так і приватної власності), згодом ставали народними депутатами у Верховній Раді, а далі прем'єр-міністрами і, нарешті, Президентами (винятком у цьому правилі є діючий глава держави). Цей алгоритм дає змогу розуміти весь еволюційний шлях того чи іншого глави держави «нагору» (тобто на посаду Президента), і керуючись ним, набувати нового досвіду державотворення на найвищій посаді в країні.

Україна, проголосивши 24 серпня 1991 р. свою незалежність у Верховній Раді, остаточно підтвердила це рішення на Всенародному референдумі 1 грудня 1991 р. Одночасно з референдумом було обрано першого Президента незалежної України, яким став Голова Верховної Ради Леонід Кравчук. Саме завдяки Л. Кравчуку було винесено у зал засідань парламенту питання про підтримку Верховною Радою Акту проголошення незалежності України і легітимація цього рішення на всенародному референдумі 1 грудня. Оскільки обидва рішення були позитивними, набравши абсолютну більшість голосів (24 серпня у Верховній Раді проголосували «за» незалежність України 346 із 362 депутатів, зареєстрованих у сесійній залі, а 1 грудня на референдумі підтримали 90,32 % його учасників), то це є показником успішної діяльності його організаторів і виконавців, серед яких на-